

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Ковчуги Лариси Іванівни на тему «Інноваційний розвиток як чинник підвищення конкурентоспроможності галузей промисловості України», поданої до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка»

Рецензенти у складі члена-кореспондента НАН України, доктора економічних наук, професора Залознової Ю.С. та кандидата економічних наук Богуцької О.А., призначенні для проведення попередньої експертизи дисертації «Інноваційний розвиток як чинник підвищення конкурентоспроможності галузей промисловості України», виконаної Ковчугою Ларисою Іванівною для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка», на основі вивчення і аналізу дисертації та наукових публікацій Л.І. Ковчуги та за результатами фахового семінару, який відбувся на розширеному засіданні секції з питань проблем макроекономіки та модернізації ІЕП НАН України (протокол від 17.12.2020 р.) дійшли висновку про таке:

1. Науковий рівень дисертації відповідає діючим вимогам до атестації здобувачів ступеня доктора філософії відповідно «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167, а саме: **пункту 10 – дисертація є кваліфікованою науковою працею, виконаною особисто здобувачем, характеризується єдністю змісту, має встановлену вимогами структуру: анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки, містить наукові положення, що мають наукову новизну, практичне значення в економічній галузі.**

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що в умовах посилення конкуренції на національному і глобальному рівнях інноваційна діяльність є важливою складовою успішного розвитку економіки будь-якої країни, особливо це стосується промисловості. Упровадження інновацій в господарську діяльність створює можливості для довгострокового розвитку й зміцнення конкурентних позицій будь-якої галузі. Однак в Україні на сучасному етапі лише 15% підприємств промисловості є інноваційно-активними, що знижує ефективність та конкурентоспроможність вітчизняної промисловості. Це спричиняє технологічну відсталість галузей промисловості, процеси деіндустріалізації, згортання промислового виробництва, зменшення його частки у ВВП. Здійснення інноваційної діяльності є одним з основних чинників технологічної модернізації, підвищення ефективності використання основних засобів виробництва і матеріальних ресурсів, зростання продуктивності праці, що формує умови довгострокової конкурентоспроможності.

Однак в реальному секторі економіки цей чинник слабо використовується, незважаючи на теоретичні напрацювання у цій сфері та рекомендації щодо активізації інноваційного розвитку.

Все це підтверджує необхідність подальшого наукового дослідження проблем інноваційного розвитку промисловості, виявлення перешкод на його шляху, розробки науково-методичних підходів щодо формування ефективного механізму активізації інноваційної діяльності як основної умови підвищення рівня конкурентоспроможності. Це свідчить про актуальність та своєчасність теми дослідження Л.І. Ковчуги.

Актуальність роботи підтверджується також її зв'язком з планами науково-дослідних робіт Інституту економіки промисловості НАН України за темами: «Модернізація економіки промислових регіонів України в умовах децентралізації управління» (номер держреєстрації 0115U001640, 2015-2018 pp.), у рамках якої здобувачем систематизовано сутнісні характеристики інноваційного розвитку промисловості, проаналізовано взаємозалежність між обсягами і складовими витрат на інноваційну діяльність та загальними обсягами реалізованої інноваційної продукції за видами промислової діяльності; «Формування інституційного середовища модернізації економіки старопромислових регіонів України» (номер держреєстрації 0118U004490, 2018-2021 pp.), де використовуються обґрутовані автором напрями, шляхи та механізми інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності у промисловості.

Наукова новизна. У дисертаційній роботі поглиблено науково-методичні підходи та практичні рекомендації щодо напрямів і механізмів активізації інноваційного розвитку галузей промисловості в контексті забезпечення їх конкурентоспроможності. Основні пункти наукової новизни містяться у таких положеннях дисертаційної роботи.

1. Удосконалено визначення основних категорій інноваційного розвитку: «новація», «нововведення», «інновація», «інноваційна діяльність підприємства», «інноваційний розвиток» шляхом конкретизації їх сутності та ознак. Запропоновано авторський підхід до типології інновацій за низкою ознак – ефектом впливу на ринок та умовами конкурентності, стратегією розвитку підприємства, походженням, джерелом конкурентної переваги, – та розроблено матрицю інновацій промислового підприємства за складовими інноваційної діяльності.

2. Ідентифіковано та систематизовано взаємозв'язок видів інноваційної діяльності з цикличним розвитком економіки, галузей і підприємств. Виявлено особливості інноваційної діяльності на кожній стадії розвитку підприємства, що дало змогу розробити концептуальну модель інноваційного розвитку підприємств і галузей з урахуванням етапів їх життєвого циклу, параметрів зовнішнього та внутрішнього середовища, макроекономічних стимулів.

3. Обґрунтовано взаємозалежність між інноваційною діяльністю та конкуренцією, доведено домінуючу роль інновацій в основі сучасної конкуренції, зроблено висновок про переход до конкуренції на основі інновацій,

розроблено авторський підхід щодо формування інноваційної конкурентоспроможності підприємства шляхом створення конкурентних переваг.

4. Розроблено науково-методичні підходи до оцінювання інноваційного розвитку підприємств і галузей промисловості, обґрунтовано перелік статистично достовірних і значимих показників інноваційної діяльності, обрано методику нормування до середнього значення цих показників по сукупності інноваційно-активних підприємств промисловості, визначено методику розрахунку єдиного інтегрального індексу інноваційного розвитку галузей промисловості. Розроблена методика дозволяє дослідити вплив параметрів інноваційної діяльності на основні показники конкурентоспроможності, з огляду на наявні показники інноваційної діяльності промислового підприємства, та дає змогу розробити конкретні пропозиції щодо її активізації.

5. Доведено взаємозалежність між складовими витрат на інновації та обсягом і структурою реалізованої інноваційної продукції. Виявлено, що загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції та її частка (нова для ринку та реалізована за кордон) залежать від різних видів інвестицій, що створює науково-методичне підґрунтя управління інноваційними процесами.

6. Удосконалено науково-методичні підходи до визначення параметрів інноваційної екосистеми, що дало змогу виокремити її основні блоки, здійснити їх аналіз, виявити й систематизувати основні перешкоди, які формує інноваційна екосистема для впровадження інновацій підприємствами і галузями промисловості, та запропонувати шляхи їх подолання.

7. Поглиблено теоретичні засади розуміння сучасної моделі інноваційного розвитку, доведено, що на сучасному етапі відбувається зміна моделі інноваційної діяльності на основі концепції відкритих інновацій, що активна інноваційна діяльність можлива в рамках моделі мережевого партнерства, розроблено концептуальні схему і принципи її впровадження, здійснено апробацію даної моделі на підприємствах добувної і переробної промисловості Донецької області.

Теоретичне значення наукових результатів полягає в поглиблений наукових підходів до розуміння інноваційного розвитку промисловості, його механізмів і чинників, та обґрунтування взаємозалежності між інноваційним розвитком і конкурентоспроможністю. Результатами, що мають теоретичне значення, є: удосконалення визначення та конкретизація понять «новація», «нововведення», «інновація», «інноваційний розвиток», «інноваційна екосистема»; обґрунтування взаємозалежності між інноваційним розвитком та конкурентоспроможністю підприємств і галузей, виявлення особливостей інноваційної діяльності залежно від стадій розвитку галузей і підприємств, розробка концептуальної моделі інноваційного розвитку підприємства з урахуванням етапів його життєвого циклу; визначення особливостей зв'язку між інвестиціями в інновації та обсягами реалізованої інноваційної продукції; розробка теоретичних засад інноваційного розвитку на основі моделі мережевого партнерства; розробка науково-методичних підходів щодо

удосконалення механізмів інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності промисловості України.

Практичне значення одержаних результатів підтверджується їх застосуванням в діяльності: департаменту залучення інвестицій Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (довілки № 3902-05/16538-07 від 16.04.2018 р.; № 3902-05/14538-07 від 05.04.2019 р.) під час підготовки пропозицій щодо удосконалення законодавства у сфері інноваційного розвитку; департаменту економічного розвитку і торгівлі Київської обласної державної адміністрації України (довідки № 28-01-12/1989 від 15.11.2017 р., № 28-01-12/463 від 04.04.2019 р.) при розробці проекту Програми соціально-економічного та культурного розвитку Київської області на 2018 рік, проектів Стратегії розвитку Київської області на період 2021-2027 роки та Плану заходів з її реалізації у 2021-2023 роках; департаменту економічного розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації (довідка № 1564/0/31-17 від 17.11.2017 р.) при підготовці проекту Програми соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2018 р. у частині запровадження інструментів формування регіональної інноваційної системи та посилення ролі промисловості в її розвитку; ТОВ «Керамічні маси Донбасу» (довідка № 28/03/2 від 28.03.2019 р.) при визначенні перспективних напрямів інноваційних витрат та можливостей залучення додаткових джерел фінансування з метою підвищення результативності інноваційної діяльності підприємства, розширення асортименту продукції; ДП «Рутекс КЕРАМ» ТОВ «Рутекс КЕРАМ» при власкопаленні структури витрат на інновації, що сформувалася на підприємстві (довідка № 21 від 19.04.2019 р.).

Основні положення, висновки і рекомендації дисертації доповідались і отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських науково-практических конференціях: Шостій Міжнародний науково-практичний конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (Одеса, 22-23 вересня 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Національна економіка України в умовах європейської інтеграції» (Дніпро, 19-20 жовтня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Економічні перспективи підприємництва в Україні» (Ірпінь, 26-27 жовтня 2017 р.); Другій міжнародній науково-практичній інтернет-конференції молодих учених, аспірантів та студентів «Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти» (Львів, 24 листопада 2017 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Бізнес, цифрові інновації та підприємництво: стан, аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток» (Львів, 22 грудня 2018 р.).

2. Щодо пункту 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (Постанова КМУ від 06.03.2019 р. № 167) – усі наукові результати дисертації опубліковані, апробація результатів є достатньою.

За результатами виконаного дослідження опубліковано 14 наукових праць, загальним обсягом 9,46 д.а. (особисто автору належить 7,15 д. а.), з яких 1 розділ у зарубіжній колективній монографії (м. Ополе, Польща); 7 статей у наукових фахових виданнях України і виданнях, які включені до міжнародних наукометрических баз, з них 1 – у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу (*Virtual Economics*, м. Познань, Польща, м. Лондон, Англія); 5 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій різного рівня; 1 публікація, яка додатково відображає результати дослідження.

Публікації, що відтворюють наукові результати дисертації Монографії:

1. Ковчуга Л.І. Інноваційна екосистема України: бар'єри на шляху розвитку промислових підприємств. *Modern Technologies in Economy and Management. Collective Scientific Monograph*. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2019. Р. 223-236.

Статті в періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу

2. Kovchuha L. Evaluating the Relationship between Investment in Innovation and the Volume of Sold Innovative Products in the Industry of Ukraine. *Virtual Economics*. 2020. Vol. 3. №3. P. 67-79. [https://doi.org/10.34021/ve.2020.03.03\(4\)](https://doi.org/10.34021/ve.2020.03.03(4)).

*Статті в наукових фахових виданнях України і виданнях,
які включені до міжнародних наукометрических баз даних:*

3. Ковчуга Л.І. Проблеми активізації інноваційних процесів на промислових підприємствах України. *Управління економікою: теорія та практика. П'яті Чумаченківські читання*: зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2016. С. 212-220.

4. Ковчуга Л.І. Інновації в системі життєвого циклу підприємства. *Управління економікою: теорія та практика*: зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2017. С. 176-185.

5. Ковчуга Л.І. До формування понятійного апарату теорії інновацій. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 2(48). С. 55-65.

6. Ляшенко В.І., Ковчуга Л.І. Рівень інноваційної діяльності промислових підприємств: методичний підхід до оцінки. *Економіка промисловості*. 2018. № 4 (84). С. 87-101.

Особистий внесок: запропоновано авторську методику оцінки інноваційної діяльності промислових підприємств і галузей порівняно з іншими.

7. Ковчуга Л.І. Про взаємообумовленість конкуренції, інновацій та конкурентоспроможності підприємств. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 2 (52). С. 124-133.

8. Ковчуга Л.І. Підхід до активізації інноваційної діяльності промислових підприємств України. *Інфраструктура ринку* (електрон. журнал). 2019. № 32. С. 121-130. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/32_2019_ukr/20.pdf.

Праці аprobacійного характеру:

9. Ковчуга Л.І. Активізація інноваційної діяльності підприємств як ключовий фактор їх успіху у конкурентній боротьбі. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22-23 вересня 2017 р.). Одеса: Атлант, 2017. С. 116-117.

10. Антонюк В.П., Ковчуга Л.І. Проблеми кадрового забезпечення інноваційного розвитку України в контексті євроінтеграції. *Національна економіка України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 19-20 жовтня 2017 р.). Дніпро: НМетАУ, 2017. С. 635-639.

Особистий внесок: обґрунтовано необхідність підвищення якості та модернізації змісту підготовки кадрів, забезпечення її більшої орієнтованості на потреби вітчизняного інноваційного розвитку.

11. Ковчуга Л.І. Інноваційна діяльність промислових підприємств України: стан та можливості розвитку. *Україна – територія можливостей для розвитку підприємництва*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. «Економічні перспективи підприємництва в Україні» (м. Ірпінь, 26-27 жовтня 2017 р.); у 2-х ч. Ірпінь: Університет ДФС України, 2017. Ч. 1. С. 428-431.

12. Ковчуга Л.І., Ляшенко В.І. Імітація чи лідерство в галузі: дилема для підприємців. *Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених, аспірантів та студентів (м. Львів, 24 листопада 2017 р.). Львів, 2017. С. 402-405.

Особистий внесок: розглянуто одну з властивостей інновацій – поширення та визначено її різний вплив на економіку, галузь і підприємства залежно від ступеня новизни.

13. Ковчуга Л.І. Підхід до аналізу інноваційної екосистеми діяльності промислових підприємств України. *Бізнес, цифрові інновації та підприємництво: стан, аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22 грудня 2018 р.); у 2-х ч. Львів: ЛЕФ, 2018. Ч. 1. С. 82-84.

Публікації, які додатково відображають результати дослідження:

14. Вишневський В.П., Єгоров І.Ю., Ляшенко В.І., Антонюк В.П., Князєв С.І., Підоричева І.Ю., Ковчуга Л.І. До питання про Стратегію інноваційного

розвитку України або якою мас бути Стратегія інноваційного розвитку України. *Вісник економічної науки України*. 2018. № 2 (35). С. 183-198.

Особистий внесок: визначено ступінь відповідності основних складових інноваційної екосистеми України вимогам підвищення інноваційної активності промислових підприємств і галузей.

3. Науковий рівень дисертації відповідає діючим вимогам пункту 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167 – всі наукові результати, що виносяться на захист і висвітлені у дисертації, одержані особисто здобувачем. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею. Дисертантом особисто здійснено принципову постановку та вирішено актуальне наукове завдання з розробки підходів, напрямів та механізмів активізації інноваційного розвитку галузей промисловості у контексті підвищення їх конкурентоспроможності. Основні положення, висновки і рекомендації, подані в дисертації, одержано особисто автором шляхом узагальнення й аналізу теоретичного і практичного матеріалів. Із наукових праць, виконаних у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та положення, які запропоновано особисто автором. Порушення академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати, не виявлено.

4. Рішенням фахового семінару, проведеного на розширеному засіданні секції з питань проблем макроекономіки та модернізації ІЕП НАН України (протокол від 17.12.2020 р.), було ухвалено:

1) Дисертаційна робота Ковчуги Лариси Іванівни «Інноваційний розвиток як чинник підвищення конкурентоспроможності галузей промисловості України», відповідає спеціальності 051 – Економіка, є завершеною науково-дослідною роботою, виконаною на актуальну тему на достатньому науковому рівні, має теоретичне і прикладне значення, відповідає вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії (пп. 9, 10, 11, 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167).

2) Прикладні розробки, які виконано в ході дослідження, впроваджено в практику роботи Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Київської обласної державної адміністрації України, Дніпропетровської обласної державної адміністрації, ТОВ «Керамічні маси Донбасу», ДП «Рутекс КЕРАМ» ТОВ «Рутекс КЕРАМ».

3) Основні результати наукових досліджень опубліковано у 14 наукових працях загальним обсягом 9,46 д.а. (особисто автору належить 7,15 д.а.).

4) Дисертацію написано науковою мовою, виклад матеріалу є логічним, послідовним, стилістично грамотним, опубліковано наукові праці, у тому числі у зарубіжному науковому виданні.

5) Рішення про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Ковчуги Л.І. прийнято одноголосно й рекомендовано для подання до разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 – Економіка.

Загальний висновок. Подана на рецензування дисертаційна робота «Інноваційний розвиток як чинник підвищення конкурентоспроможності галузей промисловості України» здобувача Ковчуги Лариси Іванівни за спеціальністю 051 «Економіка» відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 9, 10, 11 і 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167. Автор роботи, Ковчуга Лариса Іванівна, може бути представлена до публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензенти:

Заступник директора з наукової роботи Інституту
економіки промисловості НАН України
член-кореспондент НАН України,
доктор економічних наук, професор



Ю.С. Залознова

Старший науковий співробітник відділу
проблем економіки підприємств Інституту
економіки промисловості НАН України,
кандидат економічних наук

О.А. Богуцька